

Det var sommaren då några kvinnor från krigets Syrien lärde sig rida. Jag var ny chef för Kalmar konstmuseum och den första inbjudan som kom till mig var enkel och rättfram: ville jag följa dessa kvinnors nya erfarenheter och sedan leda ett samtal om hästar och nya kulturer på Aledals ridcenter på Öland?

Frågan kom från Konstfrämjandet Öland Kalmar och konstnärgruppen Kultivator vars arbete jag följt under en längre tid. Jag tackade ja och följde gruppen med stor nyfikenhet. Det var intressant att följa arbetets gång och lätt att svepas med. Som ryttare sedan barnsben var det ofrånkomligt att dras in i arbetet. Men jag var långt ifrån ensam att som besökare ryckas in i att förklara vad hovkrats heter på svenska eller hur man enklast flätar en man, allt fler anslöt till studiecirkeln som fram mot hösten fick ett nytt namn, Ponnyexpressen Öland - Kalmar.

Genom att arbeta med konst har jag kommit att förstå språkförståelse som någonting så mycket bredare än att bara kunna läsa och skriva. Läskunnighet eller "literacitet" som det heter lite finare är att kunna läsa av världen på flera plan. Det handlar om att nå kunskap genom många olika kunskaper som också bidrar till det vi oftast menar med läskunnighet. Att läsa av bilder är självklart en sådan färdighet.

Lite senare, när hösten precis anlät till Kalmar höll konsthistorikern Fred Johansson ett föredrag för Kalmar konstmuseums styrelse om museets historia och uppkomsten av dess samlingar. Av de bilder Fred visade var hästen det mest återkommande motivet.

Hästar har historiskt sett tjänat människan inom samhällets mest centrala aspekter såsom transport, jordbruk och det militära. Därför är det kanske inte så konstigt att av de 900 djur som avbildas bland den äldsta konsten som finns – nämligen grottmålningarna vid Lascaux i Frankrike – är 364 hästdjur. Dessa tidiga konstnärer, som levde för cirka 17300 år sedan, anses förhålla sig känsligt till avbildningar av hästarna i relation till deras miljö, och det samma kan sägas om många av de verk som ingår i Kalmar konstmuseums samlingar. Hos Nils Kreugers verk är hästen tätt sammanbunden med det Öländska landskapet och vittnar om det symbiotiska förhållandet mellan människa och djur under sent 1800-tal.

Idag har antalet hästar gått om antalet mjölkkor i Sverige. Hur kommer det sig att hästar blivit så populära att äga? Kanske är det drömmen om att fortfarande hålla kvar en koppling till jorden (men utan att behöva inrätta sig i det strikta och jordbundna livet som mjölkkor kräver) som får människor att hålla sig med hästar.

Konstfrämjandet Öland Kalmar utforskar just relationen mellan människa – häst – samhälle genom projektet New Horse Cultures som under våren 2016 inte bara skapade nya integrationsverktyg på Öland utan också förde med sig ett antal nyskapande konstnärliga fördjupningsarbeten. Signe Johannessen och Shiva Anoshirvani vistades på Kultivators gård på Öland i flera perioder. Signe Johannessen utforskade framförallt kultplatser där hästar offrats. Intressant nog verkar det finnas en koppling mellan platser i Sverige där hästoffer inträffat och i den utsträck-

ning platsen senare kommit att få ett fokus på hästuppfödning. Vid Hors brunn på Öland hittade Signe den plats hon letade efter för att kunna genomföra en film som har både självbiografiska och politiska dimensioner. Som ung flicka var det en häst på gården hemma i Norge som Signe anförtrodde sig till. När föräldrarna så småningom skiljde sig och Signe flyttade till Sverige med sin mamma blev hästen bryggan mellan det förflutna och nuet under många somrar. Den dag Signe bestämde sig för att sluta besöka fadern i Norge var hon noga med att finna en plats till sin åldrande gamla vän på ett hästhem, men fadern lät istället hästen själv dö i ett stall. Detta material är grunden till Signes film Thank You for Carrying. I filmen ser vi skuggan av ett hästansikte falla mot ett botten av mörkt vatten. Hästansiktet tillhör Favory Castor, en ståtlig lipizzanerhingst som Signe Johannessen fick tillåtelse att slakta då hästen led av en obotlig sjukdom. Alla delar av hästen togs omhand och bidrar idag till verket Thank You for Carrying, ett verk där den vuxna kvinnan tar makten över de stora frågorna som egentligen lämnar oss maktlösa – frågan om liv och död.

Makt gestaltat genom ryttarmonumentet är välkänt för de flesta av oss. De flesta av oss förknippar ryttarmonumenten med städerna historiska maktcentrum, monument över kungar och storhetstider. Som barn blev General Mannheimers häst en välkänd vän för mig då jag passerade monumentet på väg in till centrala Helsingfors och i Sverige är det Kung Gustav II Adolf som är avbildad på ståtlig häst i Stockholm. Utanför Kalmar konstmuseum står ett temporärt monument under Den sista Ölandshästens utställningsperiod. Men detta monument är ryttarlöst och ett av hästens fyra ben är avhuggna. Bilden av den trebenade hästen för tankarna till Kung Johan III som våren 1574 befallde att alla hundar på Öland skulle mista ett ben, ett påbud som hoppades skyddade den kungliga kolonin Öland från tjuvjakt. Men hästen ieme kommer från Malta och är skapad av konstnären Austin Camilleri. Redan namnet på skulpturen vittnar om det avhuggna benet, häst på maltesiska är nämligen " iemel" och här har bokstaven "l" fått falla för att ge skulpturen dess namn. Austin Camilleri vill diskutera frågan om makt i relation till kolonialiseringen av Malta som tidigare tillhört både Frankrike och Storbritannien. Vilka väljer vi att upphöja och varför? Och är makten verkligen fullkomlig hos den som väljer att triumfera med den?

Sasha Huber är en konstnär som tittat närmare på maktsymboler i många av sina konstnärliga forskningsprojekt, framförallt i arbetet med den kända forskaren och racisten Louis Agassiz (1807-1873.) I installationen Louis Who? What you should know about Louis Agassiz rider hon in på Praça Agassiz i Rio de Janeiro på en svart häst iklädd kläder som om hon varit sprungen direkt ur Agassiz egen tid. Hon agerar budbärare och laser innantill på portugisiska, budskapet är enkelt men viktigt, känner de som dagligen samlas vid Praça Agassiz till vem Louis Agassiz egentligen var? Och att han förutom att vara känd vetenskapsman också var en av tänkarna bakom raslagarnas USA och tidig apartheidpolitik i Sydafrika?

Shiva Anoshirvani ingick även hon i serien konstnärsvistelser hos Kultivator. Shiva har under en lång tid låtit hästar och stallmiljö inspirera hennes fotografiska arbeten där strukturell rasism är ett bärande tema. I Shiva Anoshirvanis film Det tama och det vita "stinker det av urin och

koloniala rester". I Kalmar konstmuseum visar vi både filmen och en fotoserie som relaterar till verket. Det tama och det vita behandlar också genus-aspekten som ett positivt makttagande. Här är omvårdnaden till hästarna en central del – i stallet kan kvinnor bestämma och vara fria att både använda sig av känslor och makt. Omhändertagande och känslomässigt samspel med en levande varelse är tillåtet i en miljö på sätt och vis är separatistisk. Som många andra konstnärer i utställningen Den sista Ölandshästen är Shiva Anoshirvani också hästintresserad och kan därför gestalta stallmiljöerna med en exakt detaljrikedom samt skildra förhållningssättet till hästen med en träffsäker komplexitet.

Just kunskap om hästen som sådan ingår i det andra verket av Signe Johannessen i Den sista Ölandshästen. Signe Johannessen har intresserat sig för den nu utdöda hästrasen Ölandshästen. Den sista Ölandshästen dog 1925, hennes namn var Lilly och hon är dokumenterad som brukligt med hela sin familj, det vill säga en familj på vars jordbruk hon bodde. När Signe intresserade sig för Lillys historia som en del av sin residensvistelse hos Kultivator anade hon att några av hästens skelettdelar var felmonterade. Signe tog kontakt med veterinär Tove Särkinen och bjöd in kvinnorna från New Horse Cultures att tillsammans diskutera hur Lilly skulle justeras för sin "eviga vila". Tillsammans med konstnären Erik Rören har Signe Johannessen konstruerat en ny utställningsmonter som gör det möjligt för besökaren att möta Lilly ansikte mot ansikte, hästen Lilly är inte längre undangömd i ett hörn av Ölands folkhögskola, den plats där hon stått under många år fram till idag.

Marcus Persson, elev på Ölands folkhögskola, har valt att göra ett "samtalsverk" i relation till Signe Johannessens verk om Lilly. Genom Signe Johannessen får Lilly en plats även i konsthistorien då hon snart ska visas på Kalmar konstmuseum – installerad i ny fin monter och med justerat skelett som gett henne en ny resning.

Bland de många verk som avbildad hästar bland Kalmar konstmuseums samlingar så är det en konstnär som framträder starkare än andra, Nils Kreuger. I Kreugers skisser möter vi hästar i så många olika skepnader, i rörelse, arbete, i vila och letande efter mat. Hästen som ju är ett flyktdjur är tätt förbunden med rumslighet. Att hästar förstår förhållandet till yta och rum med en skärpa och snabbhet som vida överstiger människans förmåga är uppenbart för var och en som någon gång försökt lära en häst att bli longerad, det vill säga bli förd på lång lina i en cirkel runt människan. Hästen uppfattar så fort människans tyngdpunkt hamnar framför hästen, hästen vänder då blixtnabbt och ställer sig mitt emot människan. På så vis kan en häst skapa en dans omkring sig själv och med enkelhet ha människan i rörelse runt sig själv istället för tvärtom. Nils Kreugers studier över hästar påvisar denna förståelse för hästens förbund med marken och luften. Vi upplever häst och landskap som ett, men med en förnimmelse av frihet eller fridfullhet. Här strövar hästarna över allvaret med en enkel och självklart aura omkring sig, allt är precis som det ska vara.

Konstnären Salla Tykkä har undersökt det västerländska skönhetsbegreppet i flera av sina fotografiska verk. I sina läsningar av den brittiska konstkritikern John Ruskin (1819-1900) brottas

hon inför dessa delvis problematiska idéerna kring vad skönhet är inom konsten. Salla Tykkäs filmer "Victoria" (som skildrar en jättenäckros öppna sig nattetid i Helsingfors zoologiska trädgård) och "Airs Above the Ground" är Salla Tykkäs svar på Ruskins högtravande skönhetsideal. "Airs Above the Ground" är en film med lipizzanerhästen som motiv, en av Europas äldsta djurraser. Lipizzanerhästen föds svart eller fuxfärgad och byter gradvis färg till vitt. I Salla Tykkäs film får vi se hästarna röra sig både i full frihet och tyglade i dressyrens svåraste rörelser, de så kallade "airs above the ground/konsterna ovan mark". Rörelserna härstammar från militärhistorien då kavalleriet var en viktig del av ländernas försvarsmakt. Lipizzanerhästens historia är också tätt förbundet med Europas sargade historia, i århundrande har denna hästras flyttats undan brinnande krig och letts till säkerhet i nya delar av Europa. Rasen härstammar som kungahäst till Habsburgsmonarkin (en del av storväldet Österrike – Ungern) och än idag är dessa hästar en turistattraktion främst genom uppvisningarna på den Spanska Ridskolan i Wien även om få känner till showens militär bakgrund. Salla Tykkäs verk är också ett av de få verken i Den sista Ölandshästen som med stor sensibilitet också intar djurets perspektiv, i en bildsekvens fångas djurets blick medan det tyglas av ryttarmästarna. Ömsesidig respekt eller underkastelse? I boken "Djurens Liv" av JM Coetzee säger författarens alter-ego, djurrättsaktivisten och författaren Elizabeth Costello:

"Att vara fylld av vara är att leva som själ-kropp. Ett namn för upplevelsen av fullt varande är fröjd. Att vara levande är att vara en levande själ. Ett djur – och vi är alla djur – är en förkroppsligad själ. Detta är exakt vad Descartes såg, och av egna skäl, valde att förneka."

... "Mot tänkandet sätter jag fullständighet, förkroppsligande, livsförnimmelse – inte en medvetenhet om sig själv som en sorts spökaktig resonerande maskin som tänker tankar, utan i stället förnimmelisen – en tungt drabbande förnimmelse – av att vara kropp med lemmar som har utsträckning i rymden, av att vara levande inför världen."

Joanna Sandell,
museichef

Kalmar konstmuseum